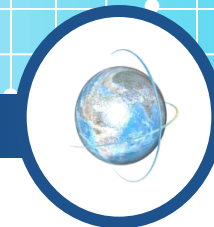
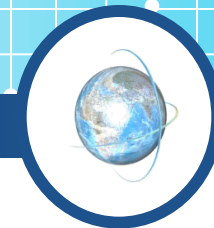

Лекція 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

- 1. Сутність економічної безпеки держави та її місце в системі національної безпеки держави**
- 2. Об'єкт, предмет, принципи, суб'єкти економічної безпеки держави**
- 3. Нормативно-правове забезпечення регулювання економічної безпеки держави**
- 4. Складові економічної безпеки. Концепція економічної безпеки держави**

Економічна безпека – це стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання.

Досліджуючи теоретичні засади економічної безпеки, варто розглянути класичний підхід, де серед основних концепцій економічної безпеки виділяють:

- 1) камералістську концепцію** захисту зовнішньоекономічної безпеки національної економіки (сформувалася з середини ХІХ ст.);
- 2) кейнсіанську концепцію** захисту від внутрішніх макроекономічних загроз, викликаних невідповідністю прийнятих урядами рішень (сформувалася з другої третини ХХ ст.);
- 3) інституційну концепцію** захисту від адміністративних бар'єрів, з опорою на суспільні фактори (сформувалася з кінця ХХ ст.).

Теоретичні концепції економічної безпеки

Камералістська

Кейнсіанська

Інституціональна

В. Ліст – 1840 р.

Дж. М. Кейнс – 1930 р.

Ернандо де Сото - 1980 р.

Основні загрози економічній безпеці

Основна загроза економічній безпеці - зовнішній фактор (конкуренція, міграція, ресурси тощо)

Недосконалість ринкового регулювання, що породжує безробіття, інфляцію, дисбаланс товарного і грошового ринків тощо

Централізація влади, відсутність впливу громадянського суспільства. Недосконала інституційна система управління

Основні цілі подолання загроз економічній безпеці

Політична, економічна та соціальна незалежність

Удосконалення ринкового регулювання, посилення впливу держави, економічна та соціальна стабільність

Посилення ролі громадянського суспільства, захист прав власності. Зміцнення правових відносин

Основні методи подолання загроз економічній безпеці

Зростання конкурентно-спроможності, запровадження протекціоністської торгової політики

Посилення державного регулювання виробництва, зайнятості та грошового обігу

Обмеження адміністративного впливу на процедури реєстрації проведення платежів. Боротьба з бюрократизмом і корупцією

Підґрунтя економічної безпеки:

1

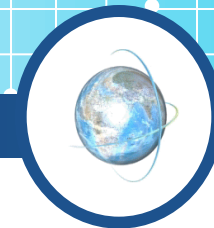
- **економічна незалежність**, що означає насамперед можливість здійснення державного контролю над національними ресурсами, спроможність використовувати національні конкурентні переваги для забезпечення рівноправної участі в міжнародній торгівлі;

2

- **стійкість і стабільність** національної економіки, що передбачає міцність і надійність усіх елементів економічної системи, захист усіх форм власності, створення гарантій для ефективної підприємницької діяльності, стримування факторів дестабілізації;

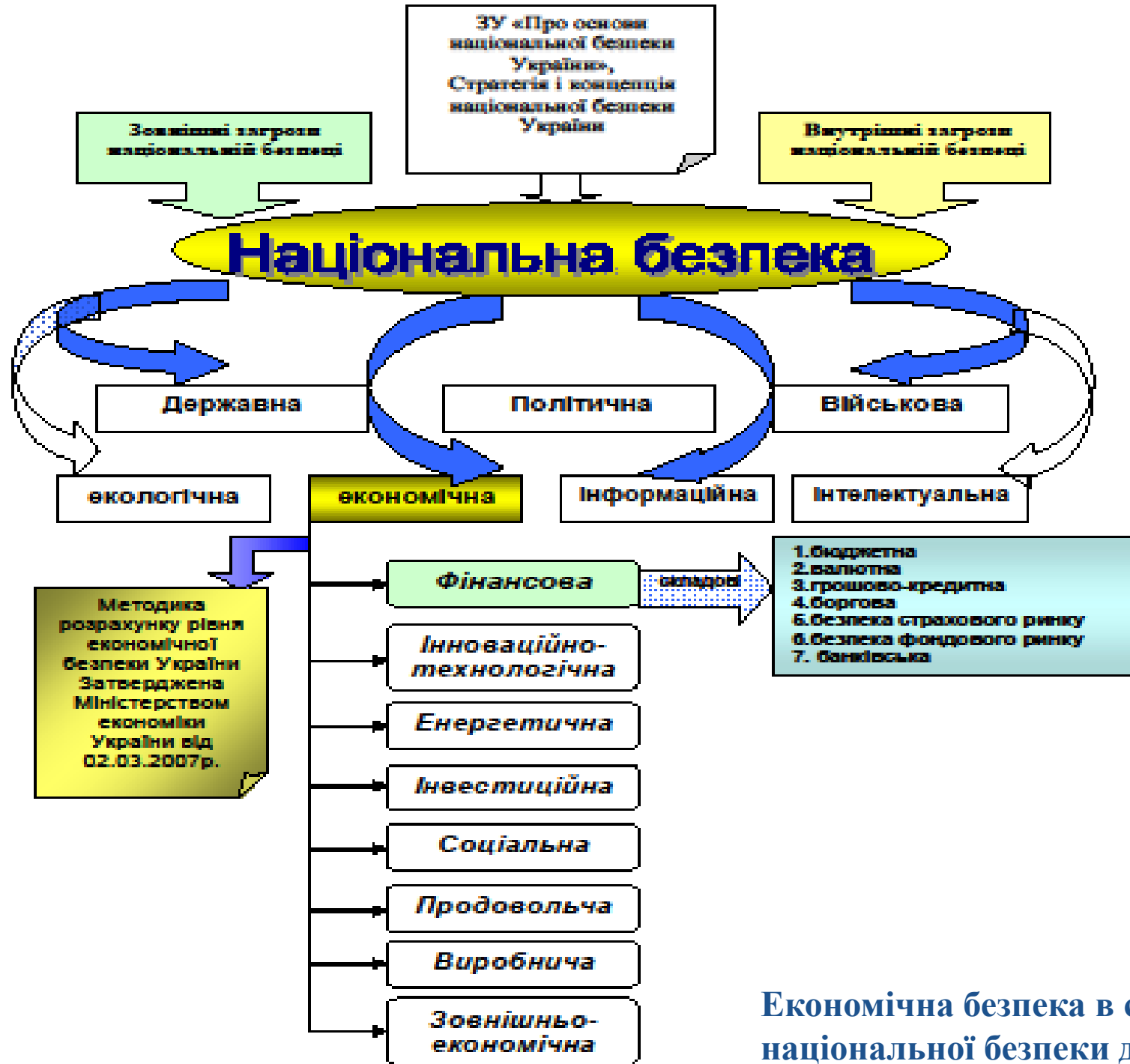
3

- **здатність до саморозвитку і прогресу**, тобто спроможність самостійно реалізовувати й захищати національні економічні інтереси, здійснювати постійну модернізацію виробництва, ефективну інвестиційну та інноваційну політику, розвивати інтелектуальний і трудовий потенціал країни.

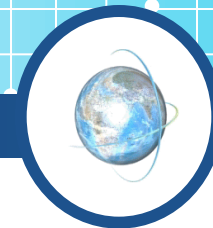
Наука, що займається вивченням проблем забезпечення економічної безпеки, назва якої походить від англійської «economic security of state» має назву **екосестейт**

Економічна безпека в системі національної безпеки держави

Економічна безпека має певну ієрархію

У сучасному світі економічна безпека має складну багаторівневу систему, побудовану за принципом глобальності охоплюючих проблем.

Політика економічної безпеки ґрунтується на певних **принципах**, які становлять політичну і правову базу для оцінювання зовнішніх і внутрішніх загроз, формування національних економічних інтересів і стратегії економічної безпеки:

1

- верховенство закону у забезпеченні економічної безпеки;

2

- додержання балансу економічних інтересів особи, сім'ї, суспільства, держави;

3

- взаємна відповідальність особи, сім'ї, суспільства, держави за гарантування економічної безпеки;

4

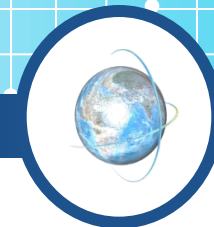
- своєчасність і адекватність заходів щодо відвернення загроз і захисту національних економічних інтересів;

5

- пріоритет договірних (мирних) заходів у вирішенні як внутрішніх, так і зовнішніх конфліктів економічного характеру;

6

- інтеграція національної економічної безпеки в міжнародну економічну безпеку.

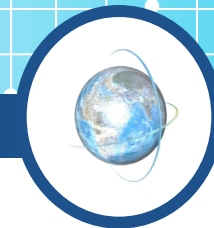

*Реалізація вищезгаданих принципів економічної безпеки держави
можлива лише за умови чіткого виконання функцій.*

З усієї множини функцій економічної безпеки держави, найбільш важливими є наступні:

1. Захисна функція. Суть цієї функції полягає в здатності системи економічної безпеки держави реалізовувати повноцінний та адекватний захист всіх ланок економічної системи країни від існуючих та потенційних загроз, небезпек, викликів та ризиків.

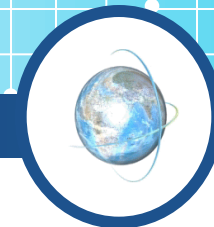
2. Регулятивна функція. Відповідно цієї функції, система економічної безпеки повинна постійно провадити заходи та механізми управління на всіх ланках та ієрархічних рівнях економічної системи для реалізації їх ефективної діяльності, з метою нейтралізації існуючих та потенційних загроз їх функціонування.

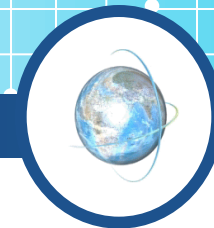
3. Превентивна функція виявляється у впровадженні заходів та ухваленні рішень, які направлені на ліквідацію або мінімізацію негативного впливу всіх зовнішніх та внутрішніх чинників у перспективі.

4. Соціальна функція полягає в тому, що діяльність системи економічної безпеки держави повинна бути спрямована на постійне задоволення вимог всіх членів суспільства та дотримання основних суспільних інтересів.

5. Інноваційна функція. Відповідно цієї функції, система економічної безпеки держави повинна проходити постійне оновлення та вдосконалення, яке спрямоване на поліпшення механізмів та заходів протидії існуючим та потенційним зовнішнім та внутрішнім негативним впливам.

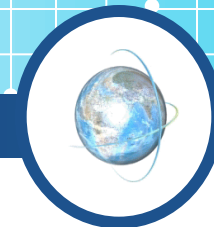

Предметом економічної безпеки є спроможність держави забезпечувати захист національних економічних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз, здійснювати поступальний розвиток економіки з метою підтримки стабільності суспільства і достатнього оборонного потенціалу за будь-яких умов і варіантів розвитку подій, забезпечувати ефективне задоволення суспільних потреб на національному і міжнародному рівнях, забезпечувати незалежність національної економіки, її стабільність та здатність до постійного оновлення і самовдосконалення, протистояння дестабілізуючій дії чинників та забезпечення конкурентоспроможності національної економіки у світовій системі господарювання.

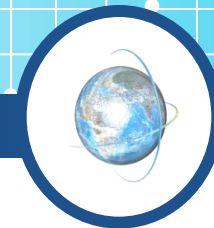
Об'єктами національної економічної безпеки є держава, суспільство, сім'я, окремі громадяни, підприємства, установи, організації, окремі території, а також основні елементи економічної безпеки.

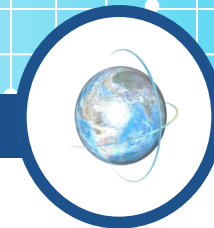
Академік **В.М. Геєць** відносить до об'єктів національної безпеки також:

- ресурси економічної діяльності;
- матеріальні, нематеріальні та грошові активи резидентів;
- запаси (особливо стратегічні), золотовалютні резерви, заощадження та фонди;
- стабільність національної валюти й платіжного обороту між домашніми господарствами, бізнесом і державою;
- соціально-ринкову зорієнтованість і динамічний розвиток економіки;
- світові господарські зв'язки.

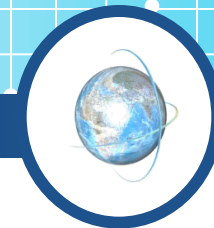
Суб'єкти економічної безпеки чітко визначені в Конституції України (ст. 17), де вказано, що забезпечення економічної безпеки є справою держави, а отже, усіх державних інститутів та всього народу.

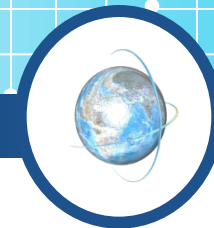

Забезпечення економічної безпеки країни не є прерогативою якогось одного державного відомства, служби. Вона має підтримуватись усією системою державних органів, всіма ланками і структурами економіки.

Держава є не тільки об'єктом, а й основним суб'єктом національної економічної безпеки і здійснює свої функції в цій сфері через органи законодавчої, виконавчої та судової гілок влади.

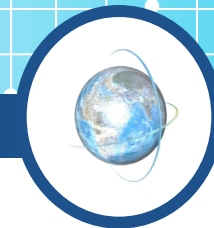
Забезпечення економічної безпеки України здійснюється відповідно до **Конституції України** (у ч.1 ст.17 зазначено що *«забезпечення економічної безпеки України є найважливішою функцією держави»*), загальновизнаних принципів і норм міжнародного права, міжнародних договорів України, Угодою про асоціацію між Україною з одного боку, та Європейським Союзом з іншого, законами, нормативно-правовими актами Президента України та Кабінету Міністрів України, відомчими нормативними актами.

Наведені повноваження органів державного управління у сфері економічної безпеки:

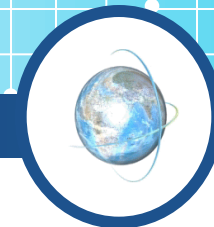
- **Президент України** здійснює загальне керівництво у сфері економічної безпеки України та координує діяльність органів законодавчої, виконавчої та судової влади з питань її забезпечення;

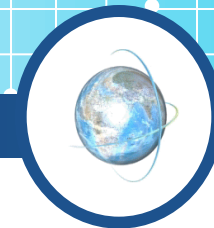
- **Верховна Рада України** в межах своєї компетенції визначає основи внутрішньої й зовнішньої політики, основи національної та економічної безпеки, формує законодавчу базу в цій сфері;

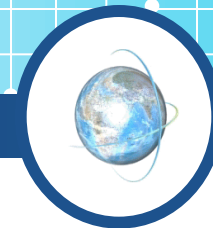
- **Рада національної безпеки і оборони України** координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері економічної безпеки, з урахуванням змін в геополітичній ситуації вносить Президенту України пропозиції щодо уточнення Стратегії національної безпеки;

- **Кабінет Міністрів України** як вищий орган виконавчої влади забезпечує економічну самостійність України, проводить заходи щодо забезпечення національної та економічної безпеки України;

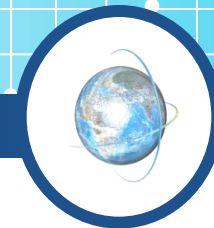

- **Національний банк України** проводить грошово-кредитну політику в інтересах економічної безпеки України;

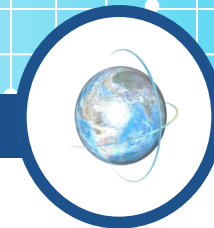

Національний
банк України

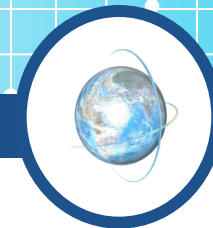
- Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, Служба безпеки України в межах своїх повноважень забезпечують виконання передбачених Конституцією і законами України, актами Президента, Кабінету Міністрів України завдань, здійснюють реалізацію концепцій, програм у сфері національної та економічної безпеки;

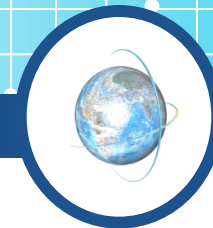
- **Місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування** забезпечують розв'язання питань у сфері економічної безпеки, віднесених законодавством до їх компетенції;

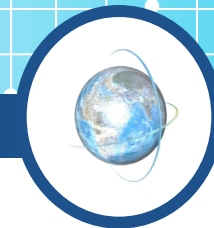
- **Правоохоронні органи** ведуть боротьбу зі злочинністю та протидіють тероризму;

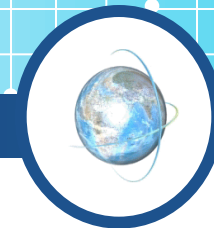
- **Суди загальної юрисдикції** здійснюють судочинство у справах за злочинами, які завдають шкоди економічній безпеці України;

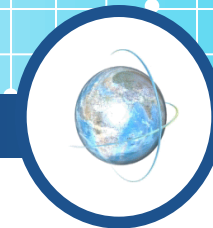

- **Прокуратура України** здійснює нагляд за дотриманням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство у сфері економічної безпеки, нагляд за дотриманням законів у кримінальних справах, які були порушені за фактом скоєння злочинів проти основ національної безпеки;

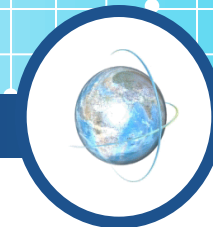
- **Громадяни України** через участь у виборах, референдумах і через інші форми безпосередньої демократії, а також через органи державної влади та органи місцевого самоврядування, які вони вибирають, реалізують національні інтереси, добровільно і в порядку виконання конституційних обов'язків здійснюють заходи, визначені законодавством України по забезпеченню її національної безпеки; як безпосередньо, так і через об'єднання громадян привертають увагу суспільних і державних інститутів до небезпечних явищ і процесів в різних сферах життєдіяльності країни; законним способом захищають власні права та інтереси.

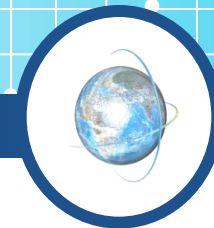
**Положення про Міжвідомчу робочу групу з питань
детінізації економіки та розвитку добросовісної
конкуренції, затверджено
постановою Кабінету Міністрів України від
18 серпня 2021 р. № 878**

Втрата чинності від 26.03.2024

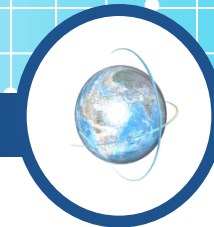
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2021-%D0%BF#Text>

- Міністерство економіки
- Міністерство фінансів
- Міністерство внутрішніх справ
- ДПС
- Держмитслужба
- Держфінмоніторинг
- НБУ
- НКЦПФР
- Антимонопольний комітет
- Фонду гарантування вкладів фізичних осіб
- БЕБ
- СБУ
- Офіс Президента України

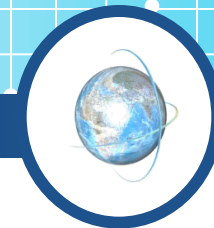

Під нормативно-правовим забезпеченням національної економічної безпеки України розуміють сукупність нормативно-правових актів як частину загальної системи забезпечення національної безпеки України, що законодавчо закріплює відносини суспільства, держави, особистості, суб'єктів господарювання в системі забезпечення національної економічної безпеки України, що є важливим фактором розвитку національної економіки та суспільства.

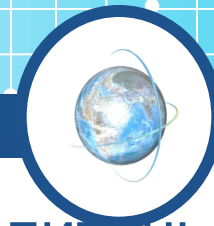
Питанням економічної безпеки приділена увага перш за все в Конституції України, Декларації про державний суверенітет України, Постанові Верховної Ради України «Про проголошення незалежності України».

1. Закон України “Про національну безпеку України”
2. Стратегія національної безпеки України
«БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ - БЕЗПЕКА КРАЇНИ»
3. СТРАТЕГІЯ економічної безпеки України на період до 2025 року
4. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України

Першим основним джерелом з питань нормативно-правового регулювання економічної безпеки є **Конституція України**, у ч. 1 ст. 17 якої визначено, що *"забезпечення економічної безпеки України є найважливішою функцією держави"*.

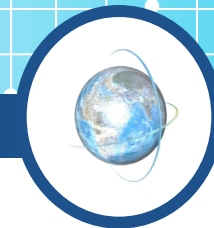
Другим джерелом є кодифіковане законодавство, тобто Господарський, Цивільний, Кримінальний, Адміністративний, Податковий, Митний кодекси України.

До третього джерела віднесено закони України з питань безпеки, а саме Закон України «Про національну безпеку України», Закон України «Про охоронну діяльність» та Закони України з питань діяльності суб'єктів забезпечення економічної безпеки, зокрема, Закони України «Про прокуратуру», «Про національну поліцію України», «Про Службу безпеки України»

До четвертого джерела долучаються накази та інші акти міністерств, відомств, об'єднань, що регулюють окремі питання господарської діяльності.

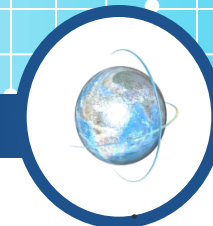
Ще одним джерелом правового забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності є локальні нормативні акти органів місцевого самоврядування.

СКЛАДОВИМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

згідно «Методики розрахунку рівня економічної безпеки України», затвердженої Міністерством економіки України є: *макроекономічна, фінансова, зовнішньоекономічна, інвестиційна, науково-технологічна, енергетична, виробнича, демографічна, соціальна, продовольча безпека.*

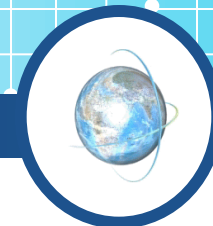

інвестиційно-інноваційна безпека - це стан економічного середовища у державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів вкладати кошти в розширення виробництва в країні, сприяє розвитку високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери з метою зростання ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки на створенні продукції з високою часткою доданої вартості;

макроекономічна безпека - це стан економіки, за якого досягається збалансованість макроекономічних відтворювальних пропорцій;

продовольча безпека - це стан виробництва продуктів харчування в країні, що здатний повною мірою забезпечити потреби кожного члена суспільства в продовольстві належної якості за умови його збалансованості та доступності для кожного члена суспільства;

соціальна безпека - це стан розвитку держави, за якого держава здатна забезпечити гідний і якісний рівень життя населення незалежно від віку, статі, рівня доходів, сприяти розвитку людського капіталу як найважливішої складової економічного потенціалу країни;

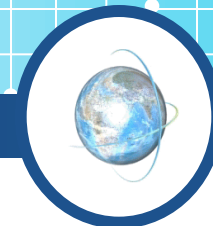

виробнича безпека - це стан виробничої сфери країни, за якого забезпечується максимально ефективно використання наявних виробничих потужностей у країні, їх модернізація та розширене відтворення, зростання рівня інноваційності виробництва та підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки;

демографічна безпека - це стан захищеності держави, суспільства та ринку праці від демографічних загроз, за якого забезпечується розвиток України з урахуванням сукупності збалансованих демографічних інтересів держави, суспільства й особистості відповідно до конституційних прав громадян України;

енергетична безпека - це стан економіки, що сприяє ефективному використанню енергетичних ресурсів країни, наявності на енергетичному ринку достатньої кількості виробників та постачальників енергії, а також доступності, диференційованості та екологічності енергетичних ресурсів;

зовнішньоекономічна безпека - це стан відповідності зовнішньоекономічної діяльності національним економічним інтересам, що забезпечує мінімізацію збитків держави від дії негативних зовнішніх економічних чинників та створення сприятливих умов для розвитку економіки завдяки її активній участі у світовому розподілі праці;

фінансова безпека - це стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни. Фінансова безпека, у свою чергу, має такі складові:

- **банківська безпека** - це рівень фінансової стійкості банківських установ країни, що дає змогу забезпечити ефективність функціонування банківської системи країни та захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників незалежно від умов її функціонування;

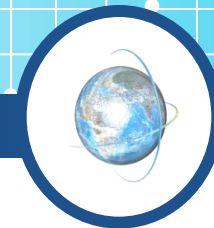
- **безпека небанківського фінансового сектору** - це рівень розвитку фондового та страхового ринків, що дає змогу повною мірою задовольняти потреби суспільства в зазначених фінансових інструментах та послугах;

- **боргова безпека** - відповідний рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування та ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для задоволення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує суверенітету держави та її фінансовій системі;

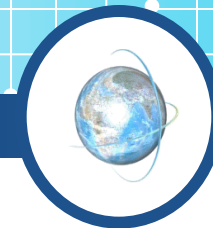
- **бюджетна безпека** - це стан забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості державних фінансів, що надає можливість органам державної влади максимально ефективно виконувати покладені на них функції;

- **валютна безпека** - це стан курсоутворення, який характеризується високою довірою суспільства до національної грошової одиниці, її стійкістю, створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняної економіки, залучення в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи, а також максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках;

- **грошово-кредитна безпека** - це стан грошово-кредитної системи, що забезпечує всіх суб'єктів національної економіки якісними та доступними кредитними ресурсами в обсягах та на умовах, сприятливих для досягнення економічного зростання національної економіки.

Стратегічною метою економічної безпеки є створення прийнятних умов для життя і розвитку особи, соціально-економічної та політичної стабільності суспільства, збереження цілісності держави, успішного протистояння впливу внутрішніх і зовнішніх загроз.

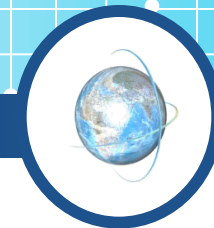

«Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року»

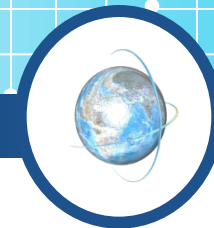
Це фундаментальний документ, що є основою для формування державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки. В Стратегії проведено детальну оцінку стану економічної безпеки та ідентифіковано загрози за основними складовими економічної безпеки – фінансовою, виробничою, інвестиційно-інноваційною, зовнішньоекономічною, макроекономічною. Важливе місце в безпековому напрямі займають виклики, пов'язані зі збройною агресією Російської Федерації та тимчасовою окупацією частини території України.

СТРАТЕГІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
НА ПЕРІОД ДО 2025 РОКУ

Державна стратегія в галузі гарантування економічної безпеки України має орієнтуватися насамперед: на підтримку достатнього рівня виробничого і науково-технічного потенціалу; запобігання зниженню рівня життя населення до граничних значень, що може призвести до соціальної напруженості; відвернення конфліктів між окремими верствами і групами населення, окремими націями і народностями. Ця стратегія має здійснюватися передусім через систему безпеки, яку створюють органи законодавчої, виконавчої і судової влади, громадські й інші організації та об'єднання.

Дякую за увагу!